

‘Idolen zijn te verkiezen boven heiligen.’

In gesprek met Ruard Ganzevoort, pastoraal theoloog

Paul Boersma

Published in: Narthex 4/5 (2004) 4-9.

Een idool is een afgodsbeeld, drogbeeld, waanvoorstelling. Daarom wijzen jodendom en christendom idolatrie af. Voor heiligen en iconen was wel een plaats. Zij wijzen boven zichzelf uit, naar het hogere. Maar idolen verwijzen naar zichzelf. Mensen als idool vereren is een vorm van afgoderij. Mede dankzij de moderne massamedia zijn de idolen weer helemaal terug. En het zijn nu geen beelden of onware ideeën, maar mensen die tot idool worden. Daartegenover past ons een kritische houding.

NIEUWE BETEKENISSEN

Is de hedendaagse idolatrie te duiden als de behoefte van velen om in anderen iets grotelijks te bewonderen en te vereren en zo als het ware met die persoon op afstand het eigen leven zijn te geven?

Met deze open vraag zocht ik een gesprek met de praktisch theoloog Ruard Ganzevoort, verbonden aan de theologische universiteit Kampen. Ganzevoort houdt zich bezig met trauma's en de rol die religie daarbij speelt of kan spelen. Meer concreet verkent Ganzevoort de religieuze constructies die getraumatiseerde mensen maken. Deze mensen kunnen vaak niet uit de voeten met voorhanden religieuze antwoorden van godsdienstige tradities. Ze moeten dus creatief zijn. Dat zijn ze door terug te grijpen op verhalen die hun door die tradities worden aangereikt. In het gesprek dat ik met hem had, geeft Ganzevoort een voorbeeld hoe mensen zelf nieuwe betekenissen aan oude verhalen kunnen geven. Het verhaal van de binding van Izaak richt traditioneel de aandacht op Abraham, de engel die ingrijpt en op God. Maar een getraumatiseerde koos het perspectief van Izaak, door de engel met afgewend hoofd te tekenen, daarmee aangevend dat Izaak zichzelf moest bevrijden van de binding.

CULTURELE BARBARIJ

Zoals getraumatiseerde mensen hun eigen verhaal scheppen, zo moeten jongeren dat ook doen. Er zijn nauwelijks voorgegeven betekenisgevende kaders. Of

hoogstens vluchtig, momentaan. Je moet jezelf motiveren. Voor jongeren van nu geldt de *heretische imperatief*: schep je eigen zoekontwerp. Sommige jongeren verabsoluteren dan zo'n betekenisgevend kader. Het is alles of niets: je gelooft helemaal of je gelooft niet.

Je bewondert in idolen een aspect van het menszijn dat bewonderd mag worden.

Vanuit deze invalshoek kijkt Ganzevoort ook aan tegen een programma als *Idols*. Zo'n programma biedt jongeren het idee dat er een uitweg is: een perspectief dat zin en betekenis geeft aan hun bestaan. Het verlangen daarnaar waardeert Ganzevoort. Maar het vluchtige karakter ervan verraadt de problematiek van de mens die zijn bestemming, zijn identiteit niet vinden kan in het concrete bestaan. In lijn met anderen ziet Ganzevoort in *Idols* niet iets kwaads. Hij voelt er niets voor om de behoefte aan idolen en de maakbaarheid ervan te zien als een uiting van culturele barbarij of als een vorm van afgoderij. Integendeel: het verlangen dat aan idolatrie ten grondslag ligt, weet hij juist te waarderen. Iemand als idool beschouwen of er zelf één willen zijn, is terug te voeren op het verlangen om boven zichzelf uit te stijgen. Je bewondert in idolen een aspect van het menszijn dat bewonderd mag worden. De voetbalkunde van de voetballer, de gevoelslaag van de soulzanger enzovoort.

BEWEEND IDOOL

“Idolen passen,” zegt Jan Dirk Snel in *Filosofie Magazine* 3 (2004), “in een net van paradoxen. Je bent in de ban van een idool, die omgekeerd alleen idool is omdat jij hem of haar bewondert. Het idool is op een bepaald onderdeel bijzonder, maar tegelijk een van ons. Iedereen kan het worden. Het is jouw idool en tegelijk het idool van vele anderen.”

Ganzevoort neemt deze paradox ook waar. Het idool is bijzonder, maar tegelijk even gewoon als ieder ander. Mogelijk is dat de reden waarom Hazes bij zijn dood zo veel losmaakte. Hij was gewoon en daarom bijzonder. Ganzevoort heeft overigens met gemengde gevoelens naar de uitvaart gekeken. De week voor zijn dood werd Hazes door een groot deel van de bevolking niet serieus genomen. Maar meteen na zijn dood werd hij een beweend idool. Soms was de uitvaart in zijn ogen smakeloos – zoals het binnendringen van de camera tot in de begrafeniswagen met de kist erin: geen gepaste afstand. Anderzijds ontsnapte ook hij niet aan gevoelens van mededogen.

DOOD IN DE POT

Waar Ganzevoort zich zorgen over maakt, is het vluchtige, het momentane van alles. Mensen verbinden de zin van hun bestaan aan het moment, met een vlucht naar voren. Maar de basis van de identiteitsvorming is problematisch geworden. Het ‘ik’ dat voortdurend heen en weer reist, moet zelf voor de integratie van alle ervaringen zorgen. Zelfs tijd en afstand zijn niet meer bepalend voor de identiteitsvorming van de westerling.

¹Idolen zijn te verkiezen boven heiligen.’ In gesprek met Ruard Ganzevoort, pastoraal theoloog.
Narhex 4/5, 2004, 4-9.

Het maakt niet meer uit waar je op welk moment bent: je bent overal tegelijkertijd. En dat is riskant voor onze psychische gezondheid. Identiteit wordt een opgave: in welke mate ben je thuis in je lichamelijke, in je sociale verbanden, in je godsdienst, in je cultuur?

Ganzevoort zelf is iemand van overal wonen nergens thuis. Vele malen is hij in zijn jeugd verhuisd. Hij weet dus waar hij over spreekt als hij ziet dat mensen naarstig op zoek zijn naar identificatie: een persoon met wie zij zich verbonden voelen. die verbondenheid gekoppeld aan de fragmentariteit van het moderne leven, is volgens Ganzevoort noodzakelijk voor de hedendaagse mens, heilzaam zelfs. Een ‘volledige’ identiteit is juist bedenkelijk. Ganzevoort citeert Henning Luther, die een met zichzelf samenvallende identiteit de dood in de pot noemt. In zijn leven heeft Ganzevoort altijd vaders gezocht. Nu richt zijn bewondering zich soms op zijn kinderen en studenten. “En soms speel je zelf een zekere idoolrol,” zegt hij, “als predikant bijvoorbeeld.”

Idolen beamen het leven, richten de blik op het vreugdevolle, op geïdealiseerd geluk, op genieten.

VERRASSEND

In het gesprek breng ik uiteindelijk onze vooronderstelling in, namelijk dat christenen terughoudend zullen zijn tegenover idolen. Mensen mogen binnen het christendom dromen hebben, misschien wel af en toe wegdromen om te ontsnappen aan de dagelijkse werkelijkheid, maar dan toch niet door middel van idolen? Ander dan een heilige verwijst het idool immers naar zichzelf als uitweg. En dat wordt in het christendom ervaren als een verkeerde verlossingsweg, een vorm van afgoderij. Heiligen verwijzen niet naar zichzelf maar naar God.

Ganzevoort reageert verrassend. Hij kent zijn eigen heiligen, bewondert sommigen ook. Maar uiteindelijk vindt hij heiligen gevaarlijker dan idolen. Idolen beamen het leven, richten de blik op het vreugdevolle, op geïdealiseerd geluk, op genieten. Heiligen verheerlijken daarentegen het lijden, de opoffering, het afzien van jezelf. En dat is voor een pastoraal theoloog, begaan met mensen die met trauma's moeten leven, een verkeerd antwoord op de mens die heling behoeft, die heil zoekt, die er mag zijn ...